

ГОДИНА

1867

ВОЈИН

БРОЈ

27

20. Септемб.

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ

изд. и уређ. Драгашевић официр.

Нешто о садашњој пољској фортификацији. — Стројна правила према тактици. — Образованост народна стоји у тесној свези са његовим савршенством у уметности ратној.

НЕШТО О САДАШЊОЈ ПОЉСКОЈ ФОРТИФИКАЦИЈИ.

(Продужење.)

Ако особити положај топовских ушанчева није изложен никаквој незгоди и остаје ли батерија са шанцем пешадије у подпуном узајамном спошењу, — онда ту нема деобе у тактичком значењу. Страшљиво држање оруђа са трупом, раздробљавање њиховог великог даљног дејства и одузеће њихове подвижности, јесу погрешке у употреби артилерије, које иду против главних основа њене тактике и које се свагда чине, кад се топови **ненужно и безкорисно** увуку у шанчеве. Ово су погрешке, које се датирају од времена батаљонских оруђа, које већином имају рђавих последица и које чине, те се у пољској фортификацији главни услов шанчева: увећање борних сила испуњава тек **локално**, а не у даљем **домапају**. С тога ће се и горепоменути изузетни случаји ограничити само на локалну дефанзиву. Онде, где шанчеви обухватају особите сталне тачке, ве-

 Уз овај број иде један лист са сликама Шасп. пушке.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Ћином са ограниченом, непрактичном околином и владају опредељеним правцима, као н. пр. теснацима, где дакле места за шанчеве и батерије у једно долазе, ту се већ намештај топова у шанчеве неможе избећи. Тако би се исто могли наместити топови у шанчеве код већих постројења за брисање предлежених утврђења, кадшто и за обрану ровова и за закрије од напада с леђа, а гдекад и онде, где се хоће нападач у решителном тренутку са шкодом да изненади, — најпосле у затвореним и покривеним просторима, који или изолирани бране какво особито место на терену, или који служе као редуи. У овим поменутих случајима нема артилерија ни изгледа за маневар, ни особити избор за своје место, и губитак јој у материјалу по већој чести није неочекиван. Па с тога је намештаје у унутрашњости шанчева, или директно сајужавање, у таквим случајима оправдано.

ДРУГО је захтевање, коме имају да одговоре пољска утврђења, **сигурност од пуцања**. Браниоц и борна средства мораду бити осигурани од даљног дејства нападачевог. Ово осигурање односи се понајпре на директно пуцање и могло би се савршено постићи одговарајућом конструкцијом профила заклона сада као и пре, кад неби било никаквих препона, да се димензије узму свагда колике су нужне.

Осигурање од лучних метака било је досада само одчести, па ће морати и одсад такво остати. Но друго захтевање отежано је јоште и сигурношћу погађања нападаног оружја, па с тога се чини, да ће се како одржању заклона, тако и сигурности

од пуцања у њиховим обимним просторима одговорити, ако се шанчеви у висини и обухвату тако построје, да подају непријатељу што је могуће мање нишане. Јер ће се с тим не само умалити вертикални нишани за директну него и гађајуће се површине за убацну ватру, и ако се још против дејства шрапнела и распрских метака удеси каквог унутра у шанцу, онда ће се тиме одговорити боље условима него с грдним насипима, које непријатељ може да гађа још с веће даљине с већом сигурности.

Понајпре мораћемо да гледамо, да поједине линије одговорно скратимо. Ако линије пољских утврђења нису свезане у својим крајњим тачкама са особито важним местним тачкама, онда то није ипак зло, јер ефект линије независи само од њене дужине, него и од својства и величине дејства са сваке њене тачке. Јасно је, да сада кратка, а са жљебастих топовима наоружана, линија може увек да надмаши и може бити и још већу него двапут толико дугачку линију, наоружану са глатким топовима. Ово се још и с тим тврди, што су краће линије јаче, како у статичком смотрењу — т. ј. што се тиче њине отпорне способности, — тако и у тактичком обзиру. С овог гледишта излази, да су сада сајужене линије мање целисходне и због тога уступају линијама са међупросторима. Ове важе, због њихове претежније тактичке користи, са пуним правом као најбоља фортификаториска постројења у већој размери и употребљаваће се нарочито за опшанчење положаја и догора.

Онде, где се сајужене линије могу још допустити, морају оне да имају карактер једнога шанца; оне би могле да буду корисне у ограниченој просторији, кад захваћају **више особитих јаких тачака**, које одбрану постројења у исто време јоште увећавају.

Околност, што је унутрашњост и задњи простор шанчева у опасности од распрених метака — којих парчад лете на по 6—800 корака далеко напред —, причињава, да се при построју **више линија одстојања њихова увећаду.**

Ово увећање може се сасвим извршити, кад томе несмеће местност, јер то дозвољава како пешадијска даљина терања, тако и картечни домет. Постројења, која 6—800 корака одстоје једно од другог, могу се овим начином врло добро подпомагати. Него се мора да одустане од директног фланковања **код већих диштанција**, јер се ту захтева употреба шупљих зрна, а ова би могла да шкоде својим распреним дејством посади предлежећих постројења. Где пак местност недопушта такво размицање линија, ту ћемо се или задовољити са **мањих бројем ових**, или ћемо постројења на предњој линији по месту и обиму тако уредити, да их могу шанчеви позадних линија подпомагати из zgodних међуместа. Правило је тактичко, да се са првом линијом нерешава, али се то чешће схвати погрешно, па се војска на тој линији обично недовољно држи. Више се пута догађа, те се к шанчевима задњих линија одступа сувише рано, а ово је с тим осетније за цео посећај, што је број ових и специфична јачина по-

јединих мања. Ваља гледати у овим случајим, да се прва линија тако удеси, да се за надлежно дуго време држи, а операцију непријатељску толко навлачити на позадне линије колико је само могуће. Увећаном даљином терања дефанзивног оружја постављени смо с друге стране у повољно положење, те можемо да се користимо неупотребљивим и испресецим дубљим тереном као дефанзивним пољем положаја, или за поједина дефанзивна места, а да не умложимо број линија и да неспречимо нужно, премда овде секундарно офанзивно дивљање војске, особито кад смо се решили, да пешадија маневрује у мањим телима.

Скраћивањем појединих линија условљено је поглавито и умањење величине шанчева, што је особито код затворених увећана потреба због дејства распрских метака. Но међу тим затворени шанчеви смеће се правити само у крајњим случајима. Опустошавајуће дејство може се сломити и постројем попречних насипа иза појединих линија и у унутрашњем простору шанчева, али ће се с тим унутрашњи простор више него иначе ограничити, јер траверзе морају да су јако дебеле, да би могле противстати моћном дејству распрских парчади. Него сад као да су траверзе изгубиле нешто од своје користи због употребе перкусионих зрна и због немогућности анфилирајућих метака; јер што је пређе било могуће закрити се од експлозије упадајућих и не моментално распрскавајућих се граната, брзим, ладокрвним повлачењем иза траверзе, то се

сад више неможе никако код перкусионих зрна, а код шрапнела са темпованим запаљачима само ретко и обично само у почетку даљне борбе, као и при промени непријатељских позиција и то дотле, док непријатељ није своје дејство сходно поправио. Но ипак траверзе нису с тим постале излишне, кад немогу у једном смотрењу да буду корисне, сувише што је та корист у многим случајима остала само као теоретичка. Главна је корист од траверзе увек, што она образује прибежиште, што уздржава дејство експлозионих метака у извесним просторима и што подаје браниоцима сигурни заклон својим, непријатељској позицији окренутим, површинама. Овај заклон подају оне сада боље, јер ће распрсна парчад нових перкусионих зрна одлетати с тога напред, а међутим она, што падну на земљу, или у земљу уривене гранате, разбацују парчад на све стране.

У већим шанчевима биће нужне шупље траверзе, покривени тамбури и згодни блокхаузи, како кад местна одношења дају непријатељу или згодније или квантитативно надмоћније даљно дејство. Изгледа уопште као да је боље, да се редују шанчева, који су још доста прилична површина за нишан, сакрију, у колико год то дозвољава њихова величина.

Почем су запаљиви метци олучних цеви једнаки у својој способности за палење са палећим балама ракетским, то се морају дрвене зграде и. т. п. осигурати од запалења на исти начин, као и од ракете. У унутрашњости је шанца, као и пређе, мање опасно од запалења, него код усамљених блокхауза,

ако ови нису начињени по начину Милеровом. Код ових изолираних блокхауза, особито кад су намештени на високо лежећим тачкама, **није немогуће** због равниег пуцања, да распрсна парчад улете у отворе за пуцање или за промају. С тога је саветно, да се спољна висина шарти и отвора испод рама код Милерових блокхауза ограничи на минимум и да се светлост и ваздух доводи кроз особите отворе, које ваља пробушити одма испод крова. У осталом мора се рећи, да је то редак случај, кад распрсна парчад улете кроз отворе за пуцање и промају, и да обрана блокхауза негуби због тога **ништа** од своје упорности.

Особито призрење захтева висина шанчева. Она је онај чинитељ, који својим умалењем више приноси к умалењу нишаних површина, него и скраћивање линија и који се у многим случајима може и лакше модифицирати.

(Продужиће се.)

СТРОЈНА ПРАВИЛА ПРЕМА ТАКТИЦИ.

Написао М. Драгомиров.

(Продужење.)

Ако батаљонски команданат није добро заузео позицију, он не уме означити свој посао, и тада га је нужно поправити, а не играти његову улогу, занимајући се вођењем његових делова на места, куд треба. При основном реду, налик на ово, команданат не познавајући своје радње, наводи готову заштиту своје незнању у буквалном извршењу уста-

љених правила, која се написаше за рад постројења његовога реда.

Па дакле, у овоме случају правила су ограда, која окружавају њихово неразумевање ствари.

У трећем; имајући у виду и постепеност власти и немогућност команде у боју, зар није боље да се начелник не мучи командовањем, већ да пошаље заповест непосредним својим млађима а за то, они су дужни да врше са својим деловима н. пр. у дивизији бригадним командирима? Ови последњи, видевши учешће позиција, које морају заузети, — дају одговарајуће заповести пуковним командирима, а ови батаљонским, и само сваки од последњих мора тражити zgodнијега реда за своје чести, објаснивши им циљ, која је њој задата. При таквом услову сваки ће знати, каку улогу мора играти те да достигне оншту циљ, а коју определи главни начелник; ово се пак никако не увиђа из команде: **Строј се у таки и таки ред**, јер не вели какав рад предстоји.

„Толики разговор“! вероватно, рећи ће који. Да, биће много говора, и још празнога, ако начелник, навикнут само командовању, нема способности за издавање јасних, кратких и разговетних заповести; ал' ако је уз способност дошла и практика још из мирнога доба, — онда неће бити дугих разговора, и добиће се се резултати разумљиви, јасни, а не механичко вршење, јер сваки може поимати оно што усхтене.

Неки веле, да ће се тиме нарушити потребна тајност. Доцне је рушити је у присуству неприја-

WWW.UNLIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

теља; да, и чудно је радити нешто, што и извршитељ не зна. Ето то је оно исто, што се пита н. пр. човек: кажи ми, шта је написано на извесном листу књиге, коју сам ја замислио? Та и ви ће те рећи е је смешно. Суваров се иначе обзирао на значај тајне у овој прилици; ево шта он вели у својем настављењу, које намени Аустријанцима:

„Није доста да само главни начелници знају план рада; преко је потребно и млађим начелницима да имају стална појма о томе, како би могли водити војску сагласно вођиним плановима. Још више: и сами батаљонски, ескадронски, четни командири треба да знају то, па због истог узрока и подофицири и редови. Сваки војник треба да појма свој маневар.“

А ако војник треба да појма свој маневар, то је разумљиво, да он то може само из заповести докучити: команда ништа не вреди. Ето како гледе на ове ствари ђенијални практичари; ето зашто њихове војске свагда добро војеваше.

Постројење бојнога реда по команди, и по томе је још опасно, што то доводи начелника, који је васпитан по мирној системи, — да мисли да су сва постројења извршена, чим он само команду изрече; и у томе лежи поглавити узрок забуни и неразговорности, које се у боју догађају. Та овога и мора бити: представите себи војску, која у место да што по команди ради, добија само заповест у ваком строју, на којим одстојањима и растојањима треба да се размести.....

Имајући ово на уму, можемо тврдо рећи, да и ако не би били бојни редови тако разнолики, као што се у пракци показују; ако би човек и био у стању викнути тако јако да се чак на врсту даљине чује: то и тада не би требало дозволити стројење по команди. У мирно доба ово је савршено удесно: но па зар се по овоме не може разјаснити система нормалних редова?... Мора се признати, да оваки намештај није од последње важности: ако нема нормалнога реда, — ти се мислиш како да нађеш бојни поредак, за шта благодари ако ти у капу падне. Пристаће те и сами е је неудесно; и то ми је посао, не ломећи главу, командовати: „Строј се у бојни поредак!“ — и цел се достиза, нити може ко што приметити... Но па шта би и радио овај да изврши оно, што је у правилима написано?

Па је ли боље научити војску (опредељену за борбу) ономе што је удесно на мирним упражњењима, а у борби пак непримениво; ево питања које рећиће се, заслужује те пажње. За срањење узмимо две заповести: „станте у ту и ту у колону за јуриш“, као што се обично говори у мирно доба; „станте ту и ту и држите се ма шта вас стало.“ Ево каква је разлика међу овима заповестима: по првоме, у случају ваљаног владања трупе, ви с цуним правом можете очекивати од начелника њенога таквога оправдања: „ја сам испунио вашу заповест — стао сам у колону за јуриш, где сте ви рекли;“ другом заповешћу ви ставите човека у савршењу обавезаност или да изврши заповест, или

да очекује са свим заслужену казну: ту нема места одговорима, што је н. пр. постројена колона за напад, ни четна ни ма каква му драго друга ворма. Команда: у бојни поредак строј се, како је већ речено, не садржи у себи ничега другог, осим опредељеног вида построја.

„Нормални ред даје начелнику лако средство, да приуготови своју војску за бој, при неочекиваноме појаву противничковом.“ Већ из реченога види се, да нормални ред не даје такво средство: постројити какву му драгу ворму не значи још спремити војску за бој; осем ако ко претпоставља, да се постројењем бојнога реда са свим спремило за бој, и тад тај заључак, изговорен у корист нормалних стројева, — показује да таква лица не познају добро ни саму тактичку азбуку. Треба разумети, да и саме коњичке патроле не иду без предводнице, заступнице и крилних заштитница, — а о већим одредима не ћемо ни говорити. Узевши ово у разматрање, видимо да изненадност у рату не изгледа са свим онако као што се црта под утицајем мирних војних упражњења. Само у мирно доба представљена изненадност захтева магновенога прелаза у бојни ред; у ратно доба непријатељ не пада с неба, нити има способности лећења, па дакле има свагда времена да се као што ваља распореди војска, и не само да се може свакоме казати где ће стати, већ и шта ће на томе месту радити.

И тако они што мисле, да у рату прелаз у бојни ред може бити потребан да се изврши с так-

вом готовошћу, као што се н. пр. у позоришту мењају декорације, — ти велим, не поњају савршено ствар о којој говори.

Како дакле после овога да не кажемо, да многој и многој глави важи само сен ствари, а не сама ствар? С првога гледишта говори брзоплета: ту ти је непријатељ, изненадни напад и шта већ још не каже што је бој ближи; а ако се пажљиво погледа, види се е су то само речи, речи и речи....

Ма с какве стране гледали на овај нормални ред све излази на једно и исто: спремамо га за бој, а међу тим боја нема, већ га само уображавамо тако рећи као по мраку: у самој пак ствари, говорећи о бојном реду, није могуће не говорити и о боју! Како ће се говорити, то је друго питање.

А да боја ту није било, преко свега најбоље показује последњи споменути закључак, да „**нормални ред не условљава самосталност начелника од одељења.**“ Они што наводе овај резон говоре, да ако ове самосталности нема, боље је прибећи к такој форми, коју је истена тешко за времена научити, ал бар за тим може се стројити не мислећи. А је л' могуће стројити се не мислећи? Сме ли се не мислити о ономе, од чега зависи решење питања следеће врсте: жртвовати или не у датој прилици десетине, стотине па и хиљаде живота? Ако не, то у мирно доба треба се о томе бринути, да би несамосталним начелницима дали што је могуће више практике за размишљање, а не треба се из свију

сила старати да их поколебамо у убеђењу да је потребно размишљавати.

И ево шта значи човечија лођика: резон који једини довољан је за то, да би савршено убио жељу какве било норме у претпостављеноме питању нашем, — поставља се као закључење у корист ове норме.... И преко воље негда зажалиш, што се тактика не осигура хитрим формулама од оних људи, који, истина не знајући ствари и дела, па и не мучећи се размислити о њима по боље, — решавају их на основу непосредних утицаја, који им се покажу дахом искусне здраве свести.

(Продужиће се.)

ОБРАЗОВАНОСТ НАРОДНА СТОИ У ТЕСНОЈ СВЕЗИ СА ЊЕГОВИМ САВРШЕНСТВОМ У УМЕТНОСТИ РАТНОЈ.

(Продужење).

У овој се битци први пут служише Французи врло тешким артилеријским справама, из којих се барутом бацаху зрна.

После Вилипа, Јован Добри и Карло V, назван Мудри, попеше се на престо. Рат трајаше из једна, осим краткога времена под владом краља Јована. Властела беше много изгубила од свога ратничкога духа. Уметност ратна, пропала још са царевином римском, — напредовала је врло полагаано, као год и знања и лепе уметности. Бејаше мало дисциплине и реда код војске, јер се држаху под плаћом страних солдати.

Купише се велике компаније, гомиле авантираца, који пустошише земљу, и послаше се 1365 у Шпањурску; ове трупе водио је чувени ђенерао Бертрандо ди Геслен, с намером да се на престо Кастиљски и опет уздигне Ханри де Транстамар, прозван Копиле; дакле његов брат Сверепи Петар требао је престо да изгуби. Карло V служио се са више мањих одељења војних, и свакојако се труђаше да истера Инглеze из своје краљевине; за ово је имао врло mudar план. Он створи 1373 прве чете жандармеријске: њих састављаху богаташи на коњима.

Влада Карла VI, названогa Будаласта (l' In-sensé), трајаше од 1380 до 1422, и беше неко време мира у Вранцуској; но овоме су узрок сверепе и кржаве борбе између борећих се странака. Грамзивост и славољубље три стричева краљевих и њихових татора испунише земљу најужаснијим призорима. Сва властела северне и јужне краљевине бејаше се поделила на двоје: једна је била Бургињонска, друга Армањака; првима је предњачио војвода Бургоњ, а други иђаху уз војводу Орлеанскогa, за ким бејаше ћи снажногa грофа Армањака. Инглези заузеше Харфлер и 1415 добише славну битку код Азенкура, где Вранцузи изгубише много војске, а све са њихове тешке недисциплине и лоше управе њихових сила.

Луди краљ умре 1422, и круна дође на главу Карлу VII, кога прозваше Победником. Али дођена само четвртина Вранцуске признаде за краља.

WWW.UNLIB.RS

највећи део монархије припадаше Инглескоме краљу или војводи Бургоњскоме. После неколко годишњих покушаја постаде Карло VII велики краљ; он је непрестано ратовао, јер је морао целу краљевину готово да оружјем гони да га за владоца призна. Најзнатнији догађаји његове владе бејаху опсада Орлеанска, коју Инглези опасаше и јуначка и чудновата дела Жан-д'Арке, прозване Орлеанском девојком. У овоме веку пониклоше клице калвинизма.

Краљ Карло VII издао је драгоцене законе. Он обрати нарочиту пажњу на устројство и дисциплину војске, која је до тога доба отимала све што је нашла на своме путу. Он устроји 1445 војску сталну са четама ордонанса, које подигоше моћ краљеву и удахну утицаја у војводе и заповеднике појединих делова, који опет од сада начинише нову војску. Ова мера беше већ нов корак у образовности, а у исти мах самртан удар застарелој феуди. Како коњица владаше у војскама, тако он устроји петнајест компанија по сто копаља. Уз свако копље иђаху три стрелца, један штитач и паж на коњу, екипиран и оружан; овоме је плаћао жандар, краљев кавалер. У почетку пешадија је састављала једно одељење од 21000 стрелаца. За издржавање ових трупа, он је установио најпре са имањима вечити данак. Тешка коњица или жандармерија, коју састављаху само кавалери, — борили су се у врстама раздвојеним по 40 корака између њих; између појединих бејаше и опет празна простора, па се некад сабијаху у гомилу. Лаку коњицу саста-

вљаху служитељи свакога копча и бораху се у маленим одељењима на крилима или челу тешке коњице.

Истина се барутом служиле војске још у четрнаестоме веку, али врло ограничено; јер артилерија, по својој малој подвижности, употребљаваше се само за обрану сталних положаја. Тек од 1440, олакша се прављење лафета и артилерија се, прем да опет у маломе, употребљаваше већ и у биткама.

Луи XI, син Карлу VII, дошао је за оцем 1461. С њим се свршава средњи век и почињу нова времена. Слава његове владе састојаше се у томе, што је ујединио нову снагу француску, а одбацио је застареле војне установе. Са маленом али добро устројеном и дисциплинованом војском он је учинио крај феудализму. Пошто је потчинио властелу, он је се старао да усаврши и поправи стање народно, шта више узимао је за своје ministre и саветнике људе из најнижега сталежа дотле забаченога народа.

Он бејаше подмуклога карактера, коме мрачност и ђудљивост, строгост и уздржљивост бејаху главне црте. Као црне прилике у његовоме животу можемо споменути његову немирну савест, коју грижаху стари греси још из његове младости кад дођен бејаше, и још из доба његовог буђења против рођенога оца. Он је имао силних дипломатских средстава и све друго за решење својих политичких препирака. Међу тим кад му ови не бејаху довољни он имађаше јаке бојне снаге у помоћи.

(Продужиће се)